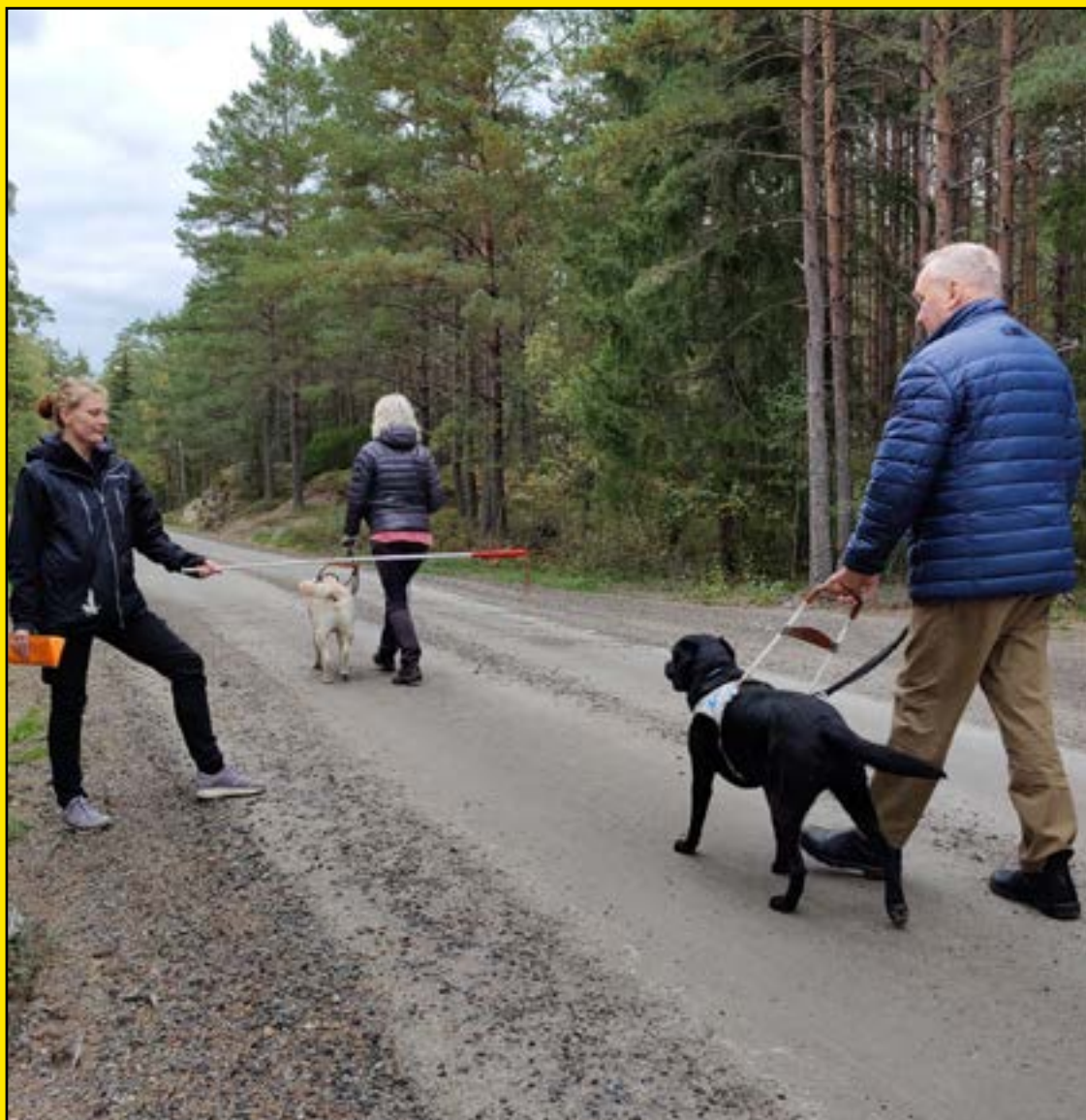

SYNVÄRLDEN

Nr 3 2021

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Från ledarhundskurs, sid 15

Forskning om elever, sid 18

CVI-professor i Örebro, sid 10

Ges ut i samarbete mellan Synskadades Riksförbund – SRF, Föreningen För Synrehabilitering – FFS och Specialpedagogiska Skolmyndigheten, Resurscenter syn.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 0734-201 603
Cecilia Ekstrand (ansv.utg)
tel 08-39 91 19

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

e-post:

nyasyn@srf.nu

2021 kommer Nya Synvärlden ut med fyra nummer

Manusstopp 2020 (prel):

1/2021: 1 mars

2/2021: 15 maj

3/2021: 1 oktober

4/2021: 1 december

Tidningen kommer ut på svartskrift och läsbar pdf.

Adressändringar och nya prenumerationer anmäls till kansli@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel eller annons – till tidningen på epost. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta ner och redigera insänt material. Annonser går givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in oredigerat och författaren ansvarar själv för innehållet.

OBS att digitalbilder kräver hög upplösning. Ställ in högupplöst läge på mobilen! Och skicka bilder separat, alltså inte inkopierade i ett worddokument.

Redaktionen skickar ett varmt tack till alla som medverkat med material i detta nummer!
ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledning	3
Landet runt	
Gunbritt Linden Parsmo, minnesord	5
Instruktörskurs klar, dags för ny	6
Nu har Frölunda Data tagit över VISIOcoach	7
Från 0 till 100 på åtta år inom ”Vision and Driving”	8
CVI-specialist ny professor i Örebro	10
Vägvisaren: Lyckad världspremiär	12
Synkurserna fortsätter	14
Nytt Finna nya vägar-paket	15
Ledarhundar	
Ledarhundshelg på Almåsa	16
Forskning	
Hur klarar skolorna det kompensatoriska uppdraget?	19
Assisterande teknik för elever med synnedsättning	22
Synutblickar	
Kort reflektion efter IMC17	25
Produktnyheter	27
Debatt	
Synhjälpmedel – ingen hälsorisk	29
Ska ögonmedicinerna ta över rehabkonferenserna?	30

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:
Cecilia Ekstrand, tel 08-39 91 19

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken ”bli medlem!”. Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Äntligen kan vi genomföra specialpedagogiska utredningar igen!

Att efter snart ett och ett halvt år inte ha kunnat göra specialpedagogiska utredningar på plats i förskolor/skolor på grund av pandemin är det underbart att återigen kunna genomföra dem!

Redan i juni antog vi att det skulle vara möjligt att återuppta specialpedagogiska utredningar i gängse format under hösten 2021 men riktigt säkra kunde vi inte vara. Vi chansade och gjorde en diger planering för drygt 20 specialpedagogiska utredningar för att kunna starta direkt i samband med skolstarten. Under våren och sommaren fortskred vaccinationerna och i och med nedgång av smittspridningen och besked om ändrade riktlinjer från Folkhälsomyndigheten kan vi nu genomföra dem, antingen i våra lokaler eller på plats i förskolan/skolan.

Under pandemin har vi stöttat skolor med en funktion som vi kallat fördjupad rådgivning då vi kontaktat förskolor/skolor som har efterfrågat specialpedagogiska utredning och gett råd och stöd i specialpedagogiska frågor via digitala plattformar i stället. Det har inneburit att vi tagit kontakt och kunnat ge råd i frågor som förskolor/skolor ställt. Kontakten har inneburit att vi har kunnat ge mer kontinuerlig digital kontakt till skolor förskolor/skolor som har önskat då vi inte har rest. Men kontakten har inte kunnat er-

sätta den funktion som en specialpedagogisk utredning kan ge. Därför är det med stor tillfredsställelse och glädje vi nu kan återuppta specialpedagogiska utredningar i de tvärprofessionella teamen vilket har varit mycket efterlängt av förskolor/skolor som i vissa ärenden väntat ända sedan pandemins början i mars 2019. Några medarbetare har redan genomfört specialpedagogiska utredningar och de uttrycker att det har varit energigivande och roligt att få återuppta verksamhet som de är mycket engagerade i.

Eftersom vi inte har kunnat genomföra annat än ett ytterst fåtal specialpedagogiska utredningar har vi i vissa fall förlängda handläggningstider och det är en problematik som vi förhåller oss till och gör vårt yttersta för att åtgärda. Vi prioriterar specialpedagogiska utredningar för att de så snart som möjligt ska komma alla som behöver tillgodo. Vi hoppas nu att pandemin hålls stängd och att vi nu får fortsätta jobba igenom de specialpedagogiska utredningar som ligger på vänt så snart som möjligt.

Vad har vi då gjort när vi inte har kunnat göra specialpedagogiska utredningar?

Vi som myndighet genomgår en omorganisation. Bland annat ska vårt fortbildningsutbud genomgå en förändring. Som jag

berättade om i förra årets artikel har vi på grund av pandemin arbetat om våra kurser till digitalt format. Vi har i och med att kurserna varit digitala och att man deltar från hemorten kraftigt ökat antalet anmälda förskollärare/lärare. Pandemin har påverkat alla sektorer i samhället och så även förskolor/skolor vilket ställt särskilda krav på skolorna och påverkat möjligheterna att delta. Av den personal som anmält sig har 50-75 % deltagit i utbildningen och slutfört den, en ngt lägre siffra än vid fysiska kurser. En enhet har bildats för att fortsatt hantera kurs, Fortbildningsenheten, och kommer att organisatoriskt anordnas under Läromedelsavdelningen och det nya avdelningsnamnet blir Läromedel och fortbildningsavdelningen. Enheten kommer att ansvara för den digitala fortbildningen, skapa struktur och utveckla det digitala formatet till en modern distansutbildningsplattform med relevanta funktioner.

Sedan maj drivs även ett pilotarbete med syfte att pröva det

Redaktion

Catharina Henriksson, FFS
Annika Södergren, SPSM
Henrik Götesson, SRF
Ewa Nielsen, syncentralerna
Jan Wiklund, redaktör

digitala formatet inom synområdet i praktiskestetiska ämnen med taktila inslag i slöjd, bild, idrott, musik och hem och konsumentkunskap. Det ska vara klart i december- 21.

Som jag tidigare nämnde har vi genomfört rådinsatser digitalt med ökad frekvens än vad vi kunnat göra tidigare vilket har uppskattats av skolpersonal. Vi har också genomfört digitala möten med elever och resurspersonal i studietekniska frågor med skolår från åk 4-gymnasiet.

Vi har gjort inventeringar av behov hos vårdnadshavare och utifrån inventeringen utformat kurs för målgruppen. Utvärderingarna visade på både för och nackdelar. En utvecklingsgrupp på området fortsätter planera för hur utbildning för vårdnadshavare ska utvecklas. Under pandemin har vi erbjudit vårdnadshavare för de allra yngsta barnen digitala erfarenhetsutbyten med ett tvärprofessionellt team. Även vissa pass kring punktskrift för vårdnadshavare till yngre elever har erbjudits och genomförts digitalt.

Vi har haft ett stort antal utvecklingsgrupper på gång som tex iOS, tillgänglighet i appar och inställningar, Svenska som andraspråk för elever med blindhet, Lästeknik på punktskriftsskärm och avkodning av taktila bilder, 6- eller 8punktskrift, Tangentbords-rekommendationer, Struktur för synsidor på hemsidan, Introduktion av dator och punktskriftsskärm, Rekommendationer för abakusanvändning, Måluppfyllelse i praktiskestetiska ämnen för elever med

blindhet, CVI Kompetenshöjning, Fortskridande sjukdomar, Gränsen mellan förskoleklass och åk 1 - läsinlärning och matematik, Utveckling av specialpedagogiska utredning, Auditiv studieteknik, CVI kartläggning och rekommendationer, Översättning av kartläggningsmaterialet Tactual profile flerfunktionsnedsättning TP MDVI, Matematik – Abakus, Lärplattform/läromedel, Lärplattor. Vi har utifrån utvecklingsarbete förstärkt hemsidan med ett antal instruktionsfilmer för Abakus och digitala hjälpmedel.

Utvecklingsgrupperna har tillkommit på förslag av medarbetarna på Rc syn som har i sina kontakter med förskolor/skolor sett behov som de har ansett nödvändiga att utveckla. Allt i syfte att tillmötesgå målgrupps behov och att ge de bästa råden för målgruppens framgång.

Inom enheten har vi nu pausat utvecklingsgrupperna för att prioritera våra kärnområden specialpedagogiska utredningar och fortbildning. När de förlängda handläggningstiderna för specialpedagogiska utredningar är avklarade ska vi naturligtvis ta upp alla grupper igen för att slutföra arbetena och starta nya!

Inom Resurscenteravdelningen har vi haft ett antal avdelningsgemensamma utvecklingsgrupper med medarbetare från alla enheter som har handlat om att t.ex. Skapa rutiner för ett fortsatt stöd vid skolbyten och skolövergångar, Utvärdera och utveckla processen Genomföra specialpedagogisk utredning, Ta fram förslag kring information och

utbildning till vårdnadshavare, Skapa förutsättningar för kunskapsdelning och samordning inom avdelningen, Genomföra samverkan Specialskola, Genomföra åtgärder för utveckling av rättighetsarbete utifrån identifierade utvecklingsområden och Samverka med andra aktörer inom utbildningsområdet. Det har också tillsatts en grupp kring att samordna insatser inom synområdet, där medarbetare från Resurscenter syn samverkar med medarbetare från Rådavdelningen och enheten för Statsbidrag.

Kompetensutveckling

En av våra medarbetare Annika Risberg har avslutat sina studier vid Sthlms universitet inom Speciallärarprogrammet Specialisering på avancerad nivå med uppsatsen ”Måluppfyllelse för punktskriftsläsande elever i grundskolan”. En betygsstudie av slutbetyg för punktskriftsläsande elever i grundskola år 2007-2020. En intressant studie som finns att läsa på SPSMs externa hemsida.

Ytterligare en medarbetare, Carina Söderberg höll ett seminarium på Tactile Reading konferensen som anordnades av Statped i Norge med samverkan av SPSM och Punktskriftsnämnden om sin uppsats ”Ibland safar jag”. Punktskriftsläsande gymnasieelevers användning av engelska i skolan och på fritiden. Konferenser som både innehöll seminarier av forskare och praktiker bekräftade att vårt innehåll i vårt stöd överensstämmer med andra länders sakinnehåll på området.

Gunbritt Linden Parsmo, minnesord

Gunbritt Linden Parsmo utbildade sig till sjuksköterska och hennes bana inom synområdet började då hon fick tjänsten som skolsköterska på Tomtebodan. Gunbritt var resande en period och besökte blinda barn och deras familjer ute i landet.

Hon har också varit i USA och arbetade då på en blindskola i Boston under en period. När hon återkom till Sverige utbildade hon sig till synpedagog och började arbeta med äldre personer med synnedsättning. Hon har varit med och startat syncentralerna i både Västerås och Norrköping.

Gunbritt har de senaste 20 åren bott i Nora där hon återfann sin ungdomskärlek. Hon har efter sin pensionering fortsatt vara engagerad. Hon har brun-

T.v: Gunbritt engagerad som talare i äldre- och rehabfrågor.

210709. Bert Parsmo, Gunbritts make har gett tillstånd att använda delar av texten.

Ewa Nielsen
Syncentralen Örebro

nit för sociala frågor och ingått i föreningar och frivilliga grupper. Äldre frågor har varit viktiga för Gunbritt och hon har ofta varit debattör i olika tidningar och värvat om ”den lilla människan”. Gunbritt somnade stilla in efter en kort tids sjukdom.

Texten är delvis hämtad från minnesordet som hennes familj skrev för Nerikes Allehanda

Under ht 21 kommer ytterligare fyra medarbetare läsa fördjupningsområdet ”Specialisering mot synnedsättning” vid SU vilket är en viktig kompetensförsörjningsinsats.

Nordiskt samarbete

I slutet av maj genomfördes en konferens inom det nordiska nätverket Novir med repre-

sentation från alla de nordiska länderna. Den hölls naturligtvis digitalt. Formerna var väl utvecklade av medarbetare vid Rc syn och konferensen som handlade om både erfarenhetsutbyte och gemensamma frågor inom motsvarande myndigheter var givande och lyckosam. En uppföljande konferens kommer att arrangeras i november på Rc

syns initiativ.

Med detta sagt hoppas och tror jag att vårt stöd utvecklas för barns/elevers framgång och måluppfyllelse i skolan.

Elisabet Sepúlveda
Enhetschef Resurscenter syn

Instruktörskurs klar, dags för ny

Som en del av Syn- och hörselinstruktörutbildningen arrangerade Iris förvaltning en kurs i synkunskap, med start i oktober 2020. Kursen, som totalt omfattade 4 veckors studier, var tänkt att avslutas samma höst, men på grund av pandemin hölls de sista utbildningsdagarna i augusti i år.

Annelie Hellberg från Skara var en av deltagarna.

– **Jag har arbetat** som arbetsterapeut i 30 år och under de åren har jag träffat många som haft problem att klara vardagen på grund av nedsatt syn och/eller hörsel, men jag har då inte arbetat specifikt med dessa områden. För 2 år sedan började jag arbeta som syn- och hörselinstruktör delar av min arbetstid. För att kunna stötta en person med synnedsättning i att klara vardagen och kunna vara så aktiv och självständig som möjligt, kände jag ett stort behov av ökad kunskap. Initalt fanns ingen utbildning att gå och jag är mycket glad att denna kursen startades, och att jag fick tillfälle att delta.

Kursen har innehållit viktig grundkunskap om ögats anatomi, funktion och sjukdomar. Mycket fokus har sedan legat på vilka problem som kan uppstå i vardagen och vad som kan göras för att mildra dem.

– Framför allt har vi lärt oss mycket om olika hjälpmedel

och strategier, som vi också tränat praktiskt på att använda. De personer vi möter är till största delen äldre, och många av dem har förutom nedsatt syn flera andra sjukdomar, vilket gör att orken kan vara nedsatt och det tar ofta längre tid att lära nytt. Då har vi som syninstruktörer möjlighet att göra hembesök, och gå igenom vilka behov som finns, och vad som är viktigt för just den personen. Vi kan sedan komma tillbaka flera gånger och till exempel träna på att använda hjälpmedel och teknik, lära in strategier för att utföra hushållssysslor, se över och ge råd om belysning eller göra uppmärkning för att lättare kunna orientera sig.

Att några av deltagarna själva hade synnedsättningar och kunde dela med sig av praktiska tips var en stor fördel, tycker Annelie Hellberg.

Det har också ingått ämnen som krisreaktioner och information om samhällsstöd, som till exempel ledsagning, hemtjänst och bostadsanpassningsbidrag.

En Iriskurs måste naturligtvis också innehålla prova på-avsnitt. Till exempel att ta sig fram med käpp och att äta på svartkrog.

Totalt deltog 13 personer i kursen. En ny kurs startar nu den 11 oktober. Det är 10 anmälda varav 8 är syn- hörselinstruktörer. JW

Digital kurs i punktskriftspedagogik

Undrar du vilka hjälpmedel som finns för att introducera punktskrift för ett barn, och vem kan stötta familjer när barnet ska lära sig läsa? Svaren får du på en digital studiedag arrangerad av MTM, SPSM, SRF samt syncentraler i Västra Götaland torsdag 18 november 2021 kl 13.00. Ett barn som läser punktskrift behöver tillgång till både rätt läromedel och bra skönlitteratur.

Ta tillfället i akt och lär dig mer om hur du kan hjälpa de barn som du möter i ditt arbete att förbättra sin punktläsning. Under två timmar presenteras metoder och verktyg som finns till hands i syfte att ge fler barn en god start på sitt liv som punktskriftsläsare. Läs mer och anmäl dig på www.mtm.se.

Nu har Frölunda Data tagit över VISIOcoach – och tar ett steg till

2008 lärde jag känna ögonläkaren Susanne Trauzettel Klossinski vid ISLRR- mötet Vision 08 i Montreal. Hon berättade då om VISIOcoach och att man hade en studie på gång, där man jämförde avsekningssträning med symboler/tecken på en bildskärm med att stimulera näthinnan med blixar (flicker stimuli) efter homonym hemianopsi. Målet var att kompensera för synfältsbortfall och studera vilken metod som fungerade bäst för att kompensera synfältsbortfallet (VFD står för Visual Field Defects).

Ögonkliniken i Tübingen är ett forskningscenter med hög kompetens och tillsammans med Royal Dutch Visio är de ledande inom low vision research inom EU, enligt mina perspektiv. De är förvisso mest framträdande vid olika forskarmöten under de senaste åren.

2009 kom studien som visade att det fanns inga effekter av att stimulera näthinnan med blixar (flicker training) medan det däremot fanns god evidens för att ”utforskande ögonrörelseträning” (Explorative Saccadic Training, EST) gav signifikanta resultat för förbättrad orienteringsförmåga, rumsuppfattning och självständigt liv samt förhöjd livskvalitet. (Roth et al: Comparing explorative saccade and flicker training in hemia-

nopia A randomized controlled study)

Vi fick ett program från de tyska forskarna, men där fanns då ingen analysdel och vi var tvungna att sammanställa resultatet på samma sätt som man gjort i forskningsstudien. Petter Fielding och hans team vid Olivia Rehabilitering tillsammans med den första patienten Vivianne Höglund gjorde ett stort jobb där vi kunde visa en positiv utveckling av träningen hos vår första patient, som dessutom sa att hon inte längre gick på grejer på sin blinda sida samt också nu kunde läsa bättre. Resultatet mättes i hur fort hon upptäckte symbolerna på bildskärmen, angivet i sekunder per objekt. Den tiden blev kortare och kortare.

Vi återrapporterade till forskarna och data utvecklingsföretaget i Stuttgart genom att vi själva åkte dit och försökte beskriva vad vi ville att VISIOcoach skulle kunna vara och bli. Samtidigt genomförde vi två stora konferenser vid IBOS i Danmark där personer från Australien visade sitt system Neuro Vision Training, NVT, samt undersökte vi de prismalinsor som dr Eli Peli utvecklat i Bostan. Vi konstaterade, att NVT-systemet kunde fortsätta utvecklas vid IBOS, eftersom det krävde uppbackning av en större institution. Peli-linserna är mycket svåra att bära med sina två

prismasegment och de metoder som dr Gunvor Birkeland Wilhelmsen i Norge beskrivit i sin bok ”Å si er ikke allti nok” krävde längre utbildningstid för arbetsterapeuter och synpedagoger för att kunna omfattas i en klinikmiljö.

Den senare delen har Ingrid Axelsson vid Syncentralen i Stockholm tillfört efter att ha gått synneurologisk utbildning vid Högskolan i Bergen, samtidigt som hon inkluderat VISIOcoach i sin verksamhet.

SMS- och CTD-projekten i Kalmar visade att programmet är en del av synrehabiliteringen men att den borde finnas kvar inom Strokerehab i form av ett SMS-team som kunde ha medlemmar från syncentralen, t ex optiker och synpedagoger. Särskilt i CTD (Chans Till Dispens) kunde vi ställa upp alla 19 deltagarna som tränat i sex till åtta veckor med VISIOcoach och se att det finns ett starkt samband mellan trafiksäker bilkörning i simulator och på enskild bana och normal avsekningsförmåga där 2.0 sekunder per objekt utgjorde ”normal avsekningsförmåga”.

En intressant resa för mig och Indenova

Under de här 13 åren har det varit mycket intressant att höra patienten Dan Olsson vittna om att programmet gett honom

Från 0 till 100 på åtta år inom "Vision and Driving" i Sverige

Vid två tillfällen genomförde IBOS, Institutet för blinde og svagsynede i Hellerup Danmark konferenser kring behandling och rehabilitering vid synfältsbortfall, VFD (Visual Field Defects). Vi kallade konferenserna SOS och senare SMS. Stroke Med Synproblem. Vid den här tiden handlade det mest om effekter av stroke eller hjärntumör. Numer handlar det också om glaukom- och diabetespatienter.

Anledningen var att man både hade ett system från Australien som kallades Neuro Vision

Training, NVT, och VISIO-coach från Tyskland samt prismaglasögon från USA. När verktygen finns där måste man hitta efterfrågan. Presentationen av de här systemen gjordes vid Vision 2008 i Montreal av Allison Hayes, Susanne Trauzettel Klosinski och Eli Peli. Dessutom hade Gunvor Birkeland Wilhelmsen i Norge skrivit boken "å si er ikke alltid nok" som gav en provkarta på Synneurologisk insatser. NVT gick i graven som företag men systemet används av en NVT-grupp vid IBOS och VISIOcoach har sålts i fler än 250 exemplar samt har Multi-

lens utvecklat prismaglasögonen.

Vid mötet i Köpenhamn fanns personer från Kalmar med, och de arrangerade ett stormöte på Sjukhuset i samma stad där vi kom överens om att utveckla SMS även i Sverige.

Arvsfonden gav oss pengar till SMS-projektet 2013-2015 och därefter medel till CTD-projektet – Chans Till Dispens – 2017-2020. I CTD-projektet fanns många intressenter och i teamet fanns SYAB, Linnéuniversitetet och VTI i Linköping. SYAB kan verkligen utbildningen av olika förare av bilar,

bättre avsökning:

- Min fru brukar säga åt mig, att jag ska köra några halvtimmar på datorn med VISIOcoach för att få tillbaka min avsökning. Alltså om jag skulle missa något när vi är ute och går. Hon märker absolut skillnaden.

Men det är väl med det här programmet som all annan träning. Man blir bättre när man tränar, men man måste också vidmakthålla träningseffekterna genom att repetera. Precis som med alla andra färdigheter.

Nu har den tredje versionen kommit av programmet och dessutom finns det även för Barn (VC Kids) och i en annan

version för personer med tunnelseende (VC RP).

Nu är det dags att lämna över. Inför min tvillingbrors 75årsdag kunde det vara intressant att tagga ner lite, även om det finns mycket kvar att göra. Men å andra sidan kan säkert många andra göra det i nära samarbete med tyska Odilia Vision GmbH som leds av forskaren doktor Stephan Kuester Gruber som idag leder utvecklingen och försäljningen av VISIOcoach. Valet föll på Frölunda Data i Västra Frölunda, där man har engagemanget, kunskapen och datainsikterna och som dotterbolag till LVI.

Fanny Brisengård och Shrawan Raja kommer att vara ansvariga i ett samarbete med mig och andra som använder VISIOcoach i sin dagliga verksamhet med sina patienter. Så vänd er till dom på www.frolundadata.se om ni vill veta mer eller bara läsa manualen och bruksanvisningarna.

Tack för fint samarbete Stephan och Susanne i Tyskland och alla ni som använder VISIOcoach som en självklarhet i ert arbete med hemi- och kvadrantanopsier eller vid tunnelseende.

Krister Inde
Synpedagog

bussar och lastbilar. VTI och Linnéuniversitetet är forskare inom trafik respektive optik och synvetenskap.

Vi kom fram till att av 19 personer fick 12 klart godkänt och 2 var gränsfall. Fem personer blev underkända. Det visar också andra studier, att cirka 70 % av personer med synfältsbortfall som är lika med eller mindre än kvadrantanopsi kan köra bil trafiksäkert. Tyvärr ville inte Transportstyrelsen, som följer sina föreskrifter TSVFS 2010:125 men inte EU-direktivet som säger att man ska ha möjlighet till ett praktiskt förarprov. Men man startade en översyn av synkraven och den går att läsa i 220 sidor på www.transportstyrelsen.se

Man bortser från våra resultat men riksdagens Trafikutskott var positiva till våra resultat och våra tankar. Vi beskrev att man måste ändra dagens ovetenskapliga sätt att bedöma trafiksäker körning vid synfältstester. Det har bland annat professor Christina Lindén vid Umeå Universitetssjukhus skrivit till myndigheten. Det handlar alltså om ett tusental personer om året som får sina körkort återkallade av de här skälen.

Den 10 januari förra året följde hela riksdagen efter, och sände ett tillkännagivande till infrastrukturdepartementet och minister Tomas Eneroth och nu, i mitten av september, har ministern gett VTI uppdraget att utveckla förarprov och simulatorer av körförmåga vid

synfältsbortfall. Om ett år vill man ha resultaten och samtidigt skriver Transportstyrelsen nya föreskrifter och om de kommer att innefatta förarprov eller inte, det återstår att se. Men myndigheten ska tillsammans med Trafikverket samverka med VTI, enligt uppdraget.

De tre intresseorganisationerna för diabetes, stroke och glaukom kommer att följa arbetet noga och jag medverkar som sakkunnig i gruppen. Vi kommer att arrangera samtal med de inblandade och andra experter inom syn och trafik. Samtidigt kommer vi att hålla kontakt med forskarna vid VISIO i Nederländerna som arbetat länge med detta. De har till exempel tränat en svensk kvinna bosatt i Nederländerna med synskärpa 0.25 att använda BTS-kikare. Hon är nu den första som har ett svenskt körkort med koder för BTS i sitt körkort. BTS betyder Bioptic Telescopic System. Vi som arbetat med de här frågorna sedan 2013 är mycket nöjda med att vi kunnat påverka myndigheter och politikerna

i den här frågan så att orättvisorna minskar. De metoder som innebär att man både tränar och testar körförmåga har kommit långt, men det är egentligen nu det börjar, och jag tror att den här processen måste knytas till både synrehabiliteringen och strokerehabiliteringen samt diabetesvården. I Nederländerna tränar man också personer med hemianopsi att köra bil, men det är det fler som blir underkända än godkända.

Se mer på www.ctdkalmar.se som drivs av Glaukomförbundet och där information presenteras löpande.

Du som är intresserad att vara med eller har en patient som vill veta mer, du kan ta kontakt med mig på krister@inde.nu

Krister Inde

Sök stipendier från FFS

Stipendier delas ut till medlemmar för deltagande i konferenser och studieresor, eller för studier och utveckling av verksamheter av betydelse för föreningens medlemmar. Även digitala konferenser och utbildningar ingår. Blankett finns på <https://ffs.se/stipendier/>

CVI-specialist ny professor i Örebro

Marita Andersson Grönlund är ny professor i oftalmologi vid Örebro universitet. Hennes specialitet är barns synutveckling. Vilket innebär att det handlar lika mycket om hjärnor och synnerver som om ögon.

Marita Grönlund (bild t.h) kommer närmast från Göteborg där hon har varit barnögonläkare på Sahlgrenska universitetssjukhuset och forskat, undervisat och arbetat på ögonklinik i 28 år. Alla tre delar är lika viktiga, tycker hon.

– Att förstå barns synutveckling är multidisciplinärt. Synsystemet är inte färdigt när man föds utan först vid 10-12 års ålder. Det gör att vi kan påverka det fram till då, och då gäller det att fånga upp det vi kan göra något åt. Vi har ett samarbete mellan bland annat ortoptister och andra ögonläkare, barnläkare, barnneurologer, barnpsykiatriker, barnpsykologer och neonatologer, som alla hjälps åt med att förstå vad som kan gå fel och hur vi kan diagnostisera och förhoppningsvis åtgärda.

– Basen är att veta hur den normala synutvecklingen ser ut, så att man kan jämföra. Då måste man ha kontrollgrupper i olika åldrar. En ”normal” 7-åring är inte samma sak som en ”normal” 3-åring. Det kan hända mycket från det vi föds tills vi är tolv, men det kan

också hända mycket under graviditeten, inte minst sådant som orsakar CVI eller cerebral synnedsättning.

– **Relativt nyligen** har vi börjat studera barn som bara är födda lite för tidigt, dvs i vecka 32-36. Barnläkarna har uppmärksammat att även de kan ha kognitiva och neuropsykiatriska problem men också ha ökad risk för diabetes och högt blodtryck. Vi har följt en grupp som är födda 2000-02 för att se hur den för tidiga födseln har påverkat deras ögon och synutveckling.. Ögat är den enda platsen där vi kan titta på kärnen direkt vilket kan ge oss unika möjligheter. Det är lite speciellt att vi kan följa upp barn och unga vuxna i Sverige; det är tack vare våra personnummer, något forskare i andra länder är avundsjuka på oss för.

– En annan sak vi har tittat på är hur alkohol under graviditeten kan påverka barnets ögon och synutveckling, s.k. fetala alkoholspektrumstörningar (FASD). En del av dessa barn föds för tidigt och är tillväxthämmade, många har olika grader av hjärnsador och vissa igenkännliga ansiktsdrag. Vi har också sett hur alkohol under fosterstadiet kan ge förändringar på näthinna och synnerv och på sikt ge ökad risk för bland annat skelning, refraktionsproblem och lätt synnedsättning.

– En annan del av vår forskargrupp har undersökt och följt upp barn som föds med anoftalmi eller mikrooftalmi, det vill säga med inget eller ett för litet öga. Normalt sätter man in proteser efter ca tre månader för att ansikte och ögonhåla ska tillväxa rätt. Men som en flicka med anoftalmi sa: Det ser så fint ut med min protes men ingen frågar hur jag egentligen mår? Och hur klarar man sig i vardagen? Det vet vi ännu inte så mycket om.

– **Vi synscrenar alla barn** via barnhälsovården och skolan, liksom man gör i de flesta länder i Europa. En av screenings grundprinciper är att om man hittar något ska man också kunna behandla det och det skall vara ekonomiskt försvarbart. Vi har bland annat studerat utfal-

let av synscreeningen i Västra Götaland. Det kommer snart att komma nya reviderade screeningskriterier genom vår nationella kunskapsorganisation.

Från sitt jobb på Sahlgrenska har Marita Grönlund varit förknippad med uppbyggnad av CVI-team. Något hon bland annat ska fortsätta med i Örebro.

CVI, som innebär svårigheter att tolka det man ser med eller utan syn- eller synfältpåverkan, kan bero på skador på våra synbanor, framför allt på de så kallade dorsala och ventrala synbanorna. Det kan leda till svårigheter att orientera sig, känna igen ansikten, bedöma färg och form, bedöma höjdskillnader och se sånt som är i rörelse. Man kan se nedersta raden på tavlan men inte känna igen vägen till skolan.

– Det kan vara svårt att se hur detta hänger ihop, säger Marita Grönlund. Det kan vara påverkan på synskärpan eller synfältet men behöver inte vara det. Eller visuella perceptionsproblem, som är det övergripande namnet på svårigheter med att tolka vad man ser. Om man finner normala ögon men CVI problematik, då är det ofta problem med kontrastkänsligheten som är det mest framträdande.

– Man kan ha CVI tillsammans med andra symptom/diagnoser, t.ex. cp-skada eller autism, och det är inte alltid lätt att veta vad som är vad, eller vad som har störst betydelse. Det finns inte ens ett gemensamt diagnosnummer för CVI, och därmed är det också svårt

att veta diagnosens omfattning. Man kan fundera på om det spelar någon roll. Det viktiga är dock barnets behov, så barnet får den hjälp de kan få och så att de som har med barnet att göra blir informerade om detta.

Det är på grund av diagnosens otydlighet och många dimensioner som det behövs multidisciplinära CVI-team.

– I Göteborg finns det ett CVI-team bestående av ögonläkare, ortoptist, arbetsterapeut, synpedagog, neuropsykolog, barnläkare ifrån habiliteringen, specialpedagog och administrativt stöd. I Örebro fanns ett projekt som lades lite i träda framför allt på grund av att fortsatta resurser uteblev, men det har nu startats upp igen. Det är mycket bra att syncentralen har varit engagerat från början. Olika sammansättningar av

personer som arbetar med barn och vuxna med CVI problematik finns också på andra platser i Sverige.

– I Västra Götalandsregionen har vi så kallade regionala medicinska riktlinjer, även för CVI. Vi diskuterar nu på nationell nivå hur vi ska gå till väga. Alla barn, oberoende av var de bor, ska ha samma rätt till hjälp. Men det ser väldigt olika ut i landet. Vi måste ta reda på och välja ut de bästa sätten att utreda och följa upp. Det är här kvalitetsmätningar och forskning kommer in. Vi måste kunna vara självkritiska, visa att det vi gör är bra för patienter och föräldrar och ta vara på och lära av patienternas egna synpunkter till förbättring.

Intervjuare JW

Redaktionen behöver förnyas

Ewa Nielsen går i pension i och med detta nummer. Det betyder att redaktionen behöver en ny kunskapare som vet vad som händer på Sveriges syncentraler. Ewa och hennes föregångare Gun Olsson var syncentralschefer. Det är inte strikt nödvändigt att vara det, det räcker att ha varit med ett tag, att ha kontakter i branschen och att veta vad som händer.

Om du tycker att du har det är du välkommen. Skicka ett mejl till redaktionen, nyasyn@srf.org

Eftermiddag den 26 oktober

bjuder FFS och Forum vision in sina medlemmar till

kostnadsfritt webinarium / digital föreläsning om punktskrift och teknik.

Inbjudan i mail och mer information finns på ffs.se.

Vägvisaren: Lyckad världspremiär

Lördagen den 19 juni arrangerade projekt VägVisaren utbildning och den första orienteringstävlingen för personer med synnedsättning någonsin. Nio deltagare deltog i utbildningen och sju av dessa stannade kvar och genomförde tävlingen. Platsen var Idrottens hus i Örebro och vädret visade sig från sin allra bästa sida.

Efter ett varmt välkomnande och presentation av deltagarna delades de upp i två grupper, de som var helt blinda och de som hade lite synrester. Två separata orienteringsutbildningar genomfördes således under förmiddagen. En förståelse för vad en karta är grundlades genom pedagogiska övningar där deltagaren själv var aktiv. Efter följde så en genomgång av färger och karttecken för de med synrester och karttecken i form av olika taktila (kännbara) tecken för de helt blinda.

En taktill karta produceras genom att man ritar kartan helt i svart och vitt, har speciella tecken för olika föremål och olika typer av raster för till exempel gräs, asfalt och buskage/skog. Efter utskrift i en vanlig skrivare men på ett svällpapper körs kartan genom en värme-maskin. Allt som är svart på kartan sväller/reser sig av värmen och blir kännbara (taktila). Eftersom vi nu var i en park och

det är den miljön vi siktar in oss på framförallt för den blinda målgruppen utgjorde rastren för gräs och asfalt betydande del av kartan.

– Jag tycker att en viktig fördel var att kartorna var hyfsat avskalade. Det skapar bra överblick för den som läser av dem med fingrarna säger en av deltagarna, Fredrik Stockhaus, Västerås.

Karttecknen och de olika rastren lärdes in genom praktiska kartövningar och här lärdes också det allra viktigaste momentet in, att passa kartan mot norr. Att ha kartan rätt passad så att den stämmer överens med verkligheten är den allra viktigaste delen i orientering, oavsett synförmåga, gör man det så ökar möjligheten att hitta dit man ska väldigt mycket.

För de som var blinda och använde den taktila kartan är en av utmaningarna att kunna hålla i kartan, känna de taktila tecknen och samtidigt använda sin vita käpp för att ta sig fram säkert. Här är lösningen en karthållare. Under dagen fick deltagarna prova på olika typer av karthållare som vi gjort prototyper av, det här arbetet fortsätter efter deltagarnas viktiga feedback. En annan utmaning för de blinda är att veta var norr är. Här samverkar projektet med

Microsoft och deras digitala verktyg Soundscape. Appen, som4 än så länge finns för iPhone är gratis. Så här säger de själva om appen.

– Teknik som tolkar världen hjälper oss att förstå vår omvärld bättre. Soundscape från Microsoft Research använder 3D-ljud som låter användaren skapa en mental bild över omgivningen och det är fantastiskt spännande att se den användas för att bredda orienteringssporten till flera, säger Daniel Akenine, nationell teknikchef, Microsoft Sverige.

Projektet ser stora möjligheter för Soundscape, inte bara som riktningshjälp inom idrotten orientering utan framförallt för samhällsnyttan och självständigheten hos målgruppen.

– Jag har hittills bara positiva erfarenheter av appen Soundscape, säger återigen Fredrik Stockhaus och ser många fördelar utifrån att jag testat den tre gånger. Exempelvis ledlysfunktionen som ger dig en ganska klar bild av hur du förhåller dig till den plats du vill ta dig till och att ledlysen ändrar ljud beroende på om du närmar dig eller avlägsnar dig, att den talar om platser i närheten och upplyser om gatunamn.

Projekt VägVisaren vill gärna

fortsätta hjälpa till att utveckla produkten samt se till att den får spridning till målgruppen genom syncentraler, synorganisationer och kommuner. Här går vi en spännande framtid till mötes!

Under tävlingen vid Idrottens hus erbjöds två olika banor vardera för de båda grupperna. Banorna var inte så långa eftersom halva dagen ägnades åt utbildning. De som hade lite synrester orienterade med hjälp av en vanlig, men rejält uppförstorad papperskarta och de blinda använde sig som sagt av en taktill variant. Banorna genomfördes både med och utan hjälp av Soundscape med mycket lyckat resultat.

Efter prisutdelning och en stor applåd till alla deltagare, som verkligen gjorde många bra prestationer togs kontrollerna in, målet packades ihop och alla intryck och värdefull feedback antecknades. Vi har kommit en bit på vägen, fick väldigt mycket värdefull kunskap efter tävlingen och projektet som ägs av Parasport Örebro och finansieras via Allmänna arvsfonden, jobbar nu vidare mot de tre målen:

1. Utveckla idrotten orientering för personer med synnedsättning
2. Ge elever i skolan möjlighet att klara av orientering på idrottslektionerna i skolan.
3. Öka självständigheten för målgruppen genom att hitta ut och hem på egen hand.

Tomas Yngström
projektledare VägVisaren

Ovan: Två av deltagarna ser över tävlingsområdet med hjälp av taktila kartor under förmiddagens teoriutbildning. Det skapar trygghet att få se och uppleva hela området de sedan skall orientera i.

Nedan: Senior Adviser i projektet, Arne Yngström, lär en av deltagarna det viktiga momentet att "passa kartan" så att karta och verklighet stämmer överens.

Synkurserna fortsätter

Planeringen av Synkursen del III och IV fortsätter. Två synkurser har genomförts; Synutveckling och barns syn och Optometri, punktskrift och taktilitet vardera på 7,5hp på avancerad nivå vid Örebro universitet. Intresset har varit stort för kurserna. Visionen är fyra delkurser som då ger en god kunskapsnivå inom synområdet och ger medarbetare på bland annat våra syncentraler möjlighet att erbjuda våra patienter det bästa möjliga.

Planeringen av delkurs 3 startar under hösten och är förhoppningsvis möjlig att genomföra under våren alt. hösten 2022. Ett

annat alternativ är att genomföra delkurs I igen eftersom delkurs I, Synutveckling och barns syn är efterfrågad. Visionen är fyra delkurser som sedan kan upprepas men naturligtvis med viss revidering utifrån utvärderingar. Tanken är att delkurs III ska ha fokus på orientering & förflyttning med mera. Fortfarande handlar det om 7,5hp på avancerad nivå. Avsikten är att arbeta för en synutbildning som motsvarar en uppdaterad synpedagogutbildning.

Önskemålet är att kurserna finns i ett ordinarie program men där är vi inte ännu. Vision är klar men mycket arbete och

påverkan kvarstår. Delkurserna är tänkta att kunna tas i valfri följd och öppen för sökande med olika typer av högskoleutbildning i botten.

Denna kurs ska dock inte konkurrera med delkursen Orientering och förflyttning som är placerad inom den nordiska utbildningen i Master i synpedagogik och synrehabilitering vid Universitetet i Sørøst-Norge. Det är en betydligt längre och en fördjupning inom ämnesområdet och är en kurs på 20hp.

Ewa Nielsen
Syncentralen Örebro

Informera gärna om parasport

Svenska Parasportförbundet har skapat hemsidan ParaMe (www.para-me.se) vars syfte är att få fler personer med funktionsnedsättning att komma i rörelse. På sajten kan användarna söka efter idrotter, idrottsföreningar och aktiviteter utifrån sina förutsättningar och var i landet de befinner sig.

En av våra målgrupper är personer med synnedsättning. Vi undrar därför om ni skulle vilja sprida information om

ParaMe på er syncentral?

Vi har flygblad som informerar om sajten, både med och utan punktskrift, som vi kan skicka till er. Dessa kan exempelvis delas ut eller finnas tillgängliga i väntrummet. Vi kan även skicka någon affisch om det önskas, den saknar dock punktskrift. Skulle ni vilja sprida information om ParaMe digitalt har vi material för det också.

Är detta intressant för er?

Ni är varmt välkomna att höra av er om ni vill veta mer om ParaMe och vårt arbete.

Felicia Grimmenhag
Svenska Parasportförbundet

Nytt Finna nya vägar-paket

Hälsoutbildningsprogrammet Finna nya vägar finns nu i en reviderad version. Materialet har tidigare givits ut i en första och andra version år 2006 respektive 2014. Nu är materialet omarbetat till en version 3.0/2021.

Det evidensbaserade och hälsofrämjande programmet Finna nya vägar, med tillhörande patientinformation och bedömningsinstrument används för personer med åldersförändringar i gula fläcken (makuladegeneration). Programmet utförs med fördel i grupp, men kan även ges individuellt, på alla nivåer inom hälso- och sjukvård och äldreomsorg. Det är i första hand utvecklat för att bedrivas av eller i samverkan med arbetsterapeut i primärvård/närhälsa eller på syncentral/synenhet. Finna nya vägar har använts i Sverige i mer än 20 år och är utvecklat av Synneve Dahlin-Ivanoff, leg. arbetsterapeut och professor vid Göteborgs universitet.

Finna nya vägar-paketet innehåller tre delar (och separata publikationer): Manual (36 sidor) för att genomföra och vara gruppleddare av programmet Finna nya vägar. Manualen beskriver programets utveckling, byggstenar, upplägg och innehåll samt hela genomförandeprocessen.

Informationsguide (90 sidor) för patienterna som går

programmet Finna nya vägar i grupp eller individuellt alternativt för egen inläsning. Syftet med guiden är att ge deltagarna information om ögonsjukdomen samt tips om dagliga aktiviteter, problemlösning och olika aktivitetsstrategier. Denna skrift gavs tidigare ut av Hjälpmedelsinstitutet (2008).

Upplevd säkerhet, självskattningsinstrumentet med manual (32 sidor) för att användas som vägledning inför samt utvärdering av programmet Finna nya vägar. Instrumentet syftar till att fånga upp tidiga tecken på aktivitetsförändringar hos patientgruppen. Instrumentet bygger på personens självskattning av säkerhet/osäkerhet i dagliga aktiviteter.

En annan nyuppdaterad skrift som utgår bland annat från Finna nya vägar och lärande genom aktivitet är Med sikte mot aktivitet - arbetsterapi för äldre personer med synnedsätt-

ning. Denna bok bidrar med kunskap till arbetsterapeuten inför möten, bedömning och insatser med äldre personer med synnedsättning, för att öka deras delaktighet och utförande i dagliga aktiviteter.

Läs mer och beställ publikationerna hos Sveriges Arbetsterapeuter www.arbetsterapeuterna.se

Ewa Nielsen
Syncentralen Örebro

Ledarhundshelg på Almåsa

I Sverige finns det under 300 ledarhundsekipage, och av dessa träffades 17 under en helgkurs i september på Almåsa. Utöver dessa 17 ekipage fanns det även instruktörer, medhjälpare och kursledning. Flera med egna hundar. Vissa ledarhundar och de andra fick agera störningshundar under helgen. Så allt som allt en bra bit över 20 fyrbenta vänner.

Almåsa Havshotell finns i Stockholms södra skärgård, i en rogivande miljö, med skogspromenader runt hörnet, möjlighet till bad i både hav och pool. En restaurang där det finns en utvald sektion för gäster med hundar och personalen är van att syntolka och beskriva måltiderna på ett målande sätt. På Almåsa Havshotell och dess område finns det flera saker som bekräftar att det finns en tydlig inriktning för personer med synnedsättning, på flertalet plaster finns ledfyror för att underlätta orientering för gästerna, mycket vad gäller uppmärkning finns både i svartskrift och punktskrift., som rumsnycklarnas brickor, krokare och skåp vid poolen. Det finns många hotellrum på Almåsa som är så kallade hundrum, där man kan ha med sig sin vovve och det finns bäddar och mat/vattenskålar för de fyrbenta gästerna.

Åter till ledarhundshelgen, denna anordnas av Ledarhunds-

Jaktlabradoren inväntar instruktioner från matte. Inkallning i koppel.

klubben Stockholm-Gotland, och är ett alldeles uppskattat tillfälle av deltagarna att träffa andra ledarhundsekipage och få en helg med träning, påbyggnad av tips och råd för sig själv och sin hund, och som medhjälpare (som jag är under denna helg) få ta del av allt detta är ytterst värdefullt.

Under helgen leddes de olika passen av två Instruktörer, som är vana att arbeta med ledarhundar. Ledarhundarna är tränade att väja för olika hinder och ignorera olika störningar. De ska kunna lokalisera olika objekt, som att hitta stolpar, bänkar, etc. De ska markera höjdskillna-

der som trappor, trottoarkanter med mera. Allt för att på bästa sätt ta sin förare dit de ska på ett säkert sätt. Det är först och främst dock föraren som hittar och bestämmer var ekipaget ska gå och därför måste ledarhundsförare kunna orientera sig i de områden de visats i. Ett viktigt samspel mellan hund och människa. Tillsammans bildar dessa ett ledarhundsekipage. Kurser som exempelvis denna helg är, är betydelsefullt för både hunden och personen.

För att dra igång helgen på bästa sätt, blir det först introduktion, presentation och en gruppindelning, därefter en en-

ergigivande fika för sedan är det träning som gäller, först ut var en långpromenad med omkörningsövningar och samarbete. Längs vägen dök det upp hinder i form av medhjälpare som gick sakta, snett och helt plötsligt stannar upp. Träningsmoment som omkörningar, stanna, sitta, inkallning i koppel blev det också. Då omgivningarna ligger som det gör med smala grusvägar och omgivande hästgårdar, blev det ett naturligt ställe med störningsövningar som hästar, andra promenarare, bilar och till och med en lastbil som hittat in på grusvägarna. Gångtempot kan variera i stor grad mellan de olika ekipagen, och flera hundar trivs bäst med att få vara med i täten. Det blev en och annan liten joggingtur för en annan som medhjälpare för att anpassa sig till hastigheterna för de olika ekipagen. Som en ledarhundsförare poängterade, att det är skillnad att enbart ta sig fram med sin käpp jämfört med friheten att kunna gå med sin hund.

Även förarna fick möjlighet till egna träningspass, då hundarna fick vila på rummen. Att mjuka upp muskler och få en dos styrketräning/koordination kan vara både behövligt och angenämt i form av vattengympa ledd av en engagerad personlig tränare, och alternativt finns också ett modernt gym.

Oavsett väder och vind så är det utomhusträning för ledarhundsekipagen som gäller, och det bjöds på både moln, vindar, regn och en liten del sol. Ett pass är hinderbanan, och i år presenterades den dessutom

Ledarhunden Hugo, navigerar sin förare säkert förbi hinder på hinderbanan

som mat andra människor och hundar för att bara ta några exempel. Ett repeterat och viktigt samspel varje gång. Föraren och hund behöver kunna lita på varandra, föraren ger sin hund kommandon och står för orientering av rutten som ska gås.

Ett av kurspassen var lydndsutveckling som instruktör Jessica höll i. Med inspiration från rallylydnad blev det övningar som ekipagen även kan öva på hemma i vardagen. Förare och hundar fick olika övningsuppgifter där man kunde utveckla svårighetsgraden stegvis och de blev även tipsade om olika träningsövningar, att ta med hem. Betydelsefullt att ha olika roliga övningar som håller hunden alert. Ett vanligt kommando som en ledarhund får läsa sig är apport, och en vanlig sak att apportera kan vara tappade nycklar eller den vita käppen som exempel. Vid denna övning uppmanades hundarna att apportera en tråkloss, som de skulle hålla tills husse eller matte sa till att släppa. Och denna övning kunde sedan utvecklas med vissa frestelser, för att utmana och utvecklas i den takt hundarna klarade momenten, och efter varje avklarat uppdrag blev det belöning. Det blev även en del andra övningar som exempelvis inkallningsövningar. Under samtliga övningar kunde man se stor koncentration, fokus och glädje. Dagarna avslutades med en speciell tipspromenad där det varvades med teoretiska frågor

och praktiska övningar av instruktör Monica, där lyhördhet, snabbhet, följsamhet och fantasi var nyckeldelar. Det mesta med fokus på att träna olika moment som är användbara i vardagen. När kursen är slut brukar det vara skönt att få åka hem och sova ett tag efter mycket intryck och nya erfarenheter för alla involverade.

Dessa helger är mycket uppskattade, och där det förutom träningspass blir många goda möten, härliga skratt och intressanta samtal över trevliga måltider. Och en del bus och lek för de härliga hundarna!

Väl mött!

Catharina Henriksson
Synpedagog, Visby Syncentral

När husse är på möte, gäller det att kunna vänta, vila och ta det lugnt.

Deltagare Marie med sin ledarhund

Jessica ledarhundsinstruktör

Hur klarar skolorna det kompensatoriska uppdraget gentemot elever som läser punktskrift?

Som nyanställd på SPSM Resurscenter syn fick jag lyssna på en föreläsning av en kollega som tittat på avgångsbetygen för elever som läser punktskrift. Han hade funnit att måluppfyllelsen för elevgruppen skiljde sig åt mot hur betygsbilden såg ut för snittet av elever i hela landet. Speciellt betygen i hem och konsumentkunskap där de punktskriftsläsande eleverna hade en lägre måluppfyllelse än övriga elever i landet. Då jag tidigare undervisat i ämnet var det ett resultat som väckte min nyfikenhet.

Hur ser egentligen måluppfyllnaden ut för elever som läser punktskrift? Var resultaten som min kollega sett generella eller gällde de enbart för de åren som undersökts då? En annan fråga som jag och mina kollegor undrat över är hur skolor kompenserar för att punktskrift är ett läsmedium med en långsammare läshastighet.

När den tioåriga specialsolan för punktskriftsläsande elever lades ner och eleverna inkluderades i den nioåriga grundskolan fick det som följd att eleverna på kortare tid och med färre timmar skulle nå målen i grundskolans läroplan. Dessutom saknas tid för att lära sig behärska färdigheter specifika för elever med blindhet så som orientering och

förflyttning, datorhantering och träning i punktskriftsläsning.

Hur gör då skolorna att hinna med stoffet i skolan och kompensera för den tid det tar för eleverna att lära sig de synspecifika färdigheterna? I de kontakter jag och mina kollegor har med skolor och elever anade vi att ett sätt att vinna tid är att eleverna väljer bort moderna språk eller läser med anpassad studiegång. Dock visste vi inte om det verkligen förhöll sig så. För att få svar på dessa frågor genomförde jag en betygsstudie över samtliga punktskriftsläsande elevers slutbetygsbetyg från åren 2007 – 2020. Betygen jämfördes med genomsnittliga meritpoäng och betyg på riksnivå. Jag ville också se i hur stor utsträckning elever läst moderna språk, samt haft anpassad studiegång. Resultatet av studien resulterade i examensarbetet *Måluppfyllelse för punktskriftsläsande elever i grundskolan En betygsstudie av slutbetygen för punktskriftsläsande elever i grundskolan år 2007 till 2020*.

Måluppfyllelse

Studien omfattar avgångsbetyg från 88 elever som gått ut grundskolans årskurs 9 under åren 2007 – 2020 och som helt eller till stor del läst punktskrift i grundskolan.

Ett mått på måluppfyllelse är niondeklassarnas meritvärde det vill säga totala poängen på betygen omräknade till siffror 1. Ett annat är andelen elever som är behöriga till högskoleförberedande program på gymnasiet. Andelen elever som når målen i alla ämnen kan också vara ett mått på måluppfyllelse.

Studien undersökte alla tre mått på måluppfyllelse.

Under den undersökta perioden har meritvärdena för Sveriges niondeklassare ökat över åren. Troliga orsaker till ökningen är att betygsnivån legat för lågt, att elevernas kunskaper förbättras, eller att det speglar en betygsinflation. Ytterligare en förklaring tros vara övergången från G-MVG-skalan till den mer differentierade F-A-skalan. Även de punktskriftsläsande elevernas genomsnittliga meritvärdet visar på en ökning under den undersökta perioden. Ökningen är större än snittet i riket och värdena går från att ha legat under snittet, åren 2007 till 2011 till att ligga 40 poäng över snittet i riket 2020. Det som ligger närmast att anta är att orsakerna till ökningen är desamma som för rikssnittet med det finns ytterligare en faktor som kan påverka utslaget. Det är att de tidigare åren i studien omfattar elever som både läst

punktskrift och svartskrift. En grupp elever för vilken undervisningssituationen är ännu mer komplex och som därmed skulle kunna ha större svårigheter att nå hög måluppfyllelse. Med den utveckling som skett av tekniska förstorande hjälpmedel och den stora tillgången till inläst material erbjuds den gruppen elever inte punktskrift som läsmedium i lika stor utsträckning som tidigare och ingår därför inte i de senare åren av studien.

Andelen punktskriftsläsande elever som är behöriga till högskoleförberedande program varierar stort över åren från en minsta andel på 60 procent till en högsta på 100 procent. Det totala medelvärdet för att vara behörig till ett högskoleförberedande program är 80,7 procent av den studerade elevgruppen.

Ett annat mått på måluppfyllelse är andelen elever som inte når kunskapskraven i ett, flera eller alla ämnen. I undersökningsperioden har andelen varierat mycket, från att 50 procent av eleverna når kunskapskraven till att samtliga gör det. Att se till det totala genomsnittet ger en mer rättvis bild av situationen och då har 26,1 procent av eleverna inte nått kunskapskraven, vilket kan jämföras med genomsnittet i riket under samma period som är 23,7 procent.

Anpassad studiegång och moderna språk

Studien fann att under tidsperioden 2007 – 2020 hade sju elever läst med anpassad studiegång. Ämnen som anpassats bort är: biologi, slöjd, hem- och konsumentkunskap, teknik, engelska,

matematik, kemi, fysik, geografi, historia, religion och musik vanligast var teknik och slöjd.

Det är inte obligatoriskt att läsa moderna språk i grundskolan. Det gör att elever med skolsvårigheter i högre grad väljer bort studier i moderna språk, eller hoppar av ämnet under högstadietiden om de riskerar att bli utan betyg i ämnen.

Andelen punktskriftsläsande elever som läst moderna språk då vi hade G-MVG-betyg var ungefär 42 procent. Det är betydligt lägre än snittet i riket som under samma tid var 60 procent. De flesta av de punktskriftsläsande eleverna som valt bort moderna språk når kunskapsmålen i övriga ämnen och deras genomsnittliga meritpoäng ligger på 218 poäng. Det gör att man kan ana att valet att inte läsa ett modernt språk inte främst grundar sig på att eleverna riskerar att inte nå målen i andra ämnen utan har andra orsaker. Från införande av betygsskalan F-A har andelen punktskriftsläsande elever som läst moderna språk ökat till 66 procent. Det är samma andel som för genomsnittet i riket. En trolig orsak till ökningen är att betyg i moderna språk sedan 2014 ger extra meritpoäng vid ansökan till gymnasiet.

Höga meritvärden och graden av måluppfyllelse hos de punktskriftsläsande eleverna talar för att eleverna väljer bort moderna språk, eller väljer att läsa med anpassad studiegång, även om måluppfyllnaden är hög. En möjlig orsak är att det sker för att kompensera för den längre tid det tar att tillgodogöra

sig undervisning med hjälp av punktskrift.

En närmare studie av ämnena svenska, engelska och moderna språk visar intressanta resultat. Svenska grundskoleelever presterar oftast högt i språk och har vanligtvis högre betyg i engelska än vad de har i svenska. Så ser det inte ut för punktskriftsläsande elever. Engelska är det ämne där punktskriftsläsande elever ligger lägst under snittet i riket med 1,85 betygspoängs skillnad. Betygspoängen i ämnena svenska och moderna språk däremot är klart högre för punktskriftsläsande elever än för snittet i riket.

Min kollega Carina Söderberg fann i sin studie att elever med blindhet inte tar del av det engelskspråkiga utbudet på samma sätt och i lika stor utsträckning som seende jämnåriga. I skolan möter de inte lika ofta engelska i text och på sin fritid tog de inte del av aktiviteter där engelska används. Således är engelska ett ämne där elevernas förutsättningar för att nå höga betyg beror mer på i vilken utsträckning eleverna möter det engelska språket utanför skolan än på den undervisning som eleverna får. Man skulle kunna dra slutsatsen att skolan har svårt att utföra sitt kompensatoriska uppdrag i engelska för punktskriftsläsande elever.

När det gäller resultaten i moderna språk har de punktskriftsläsande eleverna högre genomsnittligt betyg än snittet i riket. En förklaring till det kan vara att kunskaper i de moderna språken, i motsats till engelska, till största del tillägnas eleverna i skolmiljö. Den undervisning

och kunskap som eleverna får i moderna språk ges i undervisningssituationen i skolan och förutsättningarna för att nå höga betyg blir likvärdiga för alla elever.

Den höga måluppfyllelsen för punktskriftsläsande elever i ämnet svenska följer de trender som ses i landet. Punktskriftsläsande elever har dessutom ett genomsnittligt betyg på 14,6 poäng vilket är 1,2 poäng högre än snittet i riket. Ämnet får med dagens teknik anses vara tämligen lätt att anpassa och tillgängliga för punktskriftsläsande elever. Undervisningen kan på så sätt genomföras med liknande, gynnsamma förutsättningar för de undersökta elevgrupperna.

Praktiska och estetiska ämnen

Andra ämnen där svenska elever i större utsträckning når höga betyg är i de praktiska och estetiska ämnena. När det gäller gruppen punktskriftsläsande elever finner man det motsatta resultatet. I ämnena bild, idrott, hem- och konsumentkunskap samt slöjd låg de punktskriftsläsande elevernas betygspoäng under rikssnittet. Största skillnaden återfinns i ämnet hem- och konsumentkunskap där skillnaden i betygspoäng är 1,52 poäng.

En förklaring till resultatet kan vara att i flera av de praktiska och estetiska ämnena innehåller undervisningen i stor utsträckning rörelse av något slag. Läraren ska undervisa eleven i metoder för att till exempel virka, rulla lussekatter eller hoppa längdhopp utan att eleven kan se och härma vad läraren gör. För det krävs andra sorters instruk-

tioner än vad lärare vanligtvis gör. Min kollega Ulrika Johansson Staffans uppmärksammar i sin studie om ämnet slöjd, att det vanligaste sätter för lärarna att ge instruktioner till elever med blindhet är taktilt eller muntligt. Båda instruktionstyperna är flyktiga och det finns ingen möjlighet för eleven att gå tillbaka till instruktionen om en upprepning eller påminnelse behövs. Auditiv information belastar även arbetsminnet och koncentrationen medan skriftlig information kan avlasta arbetsminnet. Den punktskriftsläsande eleven får på så sett inte en likvärdig inläringssituation med samma förutsättningar som de seende klasskamraterna.

En annan egenskap som är gemensam för de praktiska och estetiska ämnena är att bedömningskriterierna innehåller kunskapskrav av skapande karaktär som bedöms visuellt i en seende kontext. Kriterier som ”välutvecklat bildspråk... väl genomarbetat sätt formge och framställa...anpassar sina rörelser... använda metoder, livsmedel och utrustning på ett säkert och väl fungerande sätt” är skapade av seende personer i en seende värld och tolkas därefter. De punktskriftsläsande elevernas alster eller prestationer bedöms efter deras utseende inte efter hur de upplevs taktilt eller hur väl de anpassats utefter elevens situation. Undervisande pedagoger behöver tolka centrala innehållet och bedömningskriterier efter den punktskriftsläsande elevens förutsättningar inte på det sätt man vanligtvis gör då man enbart undervisar

seende elever.

Slutligen väljer jag att notera måluppfyllelsen punktskriftsläsande elever har i ämnet musik. Där återfinns den hösta positiva skillnaden där elevgruppen presterar 1,69 poäng högre än rikssnittet. Då musik inte är ett visuellt ämne utan bygger på andra sinnen är det troligen enklare för skolorna att anpassa musikundervisningen och bedömningen. Att med ”god säkerhet följa rytm och tonhöjd... eller... spela enkla melodier... med god tajming” är betygskriterier som inte bedöms visuellt utan auditivt och bedömningen sker under samma förutsättningar och på lika villkor för de två undersökta elevgrupperna.

Avslutningsvis

Sammantaget tyder studiens resultat på att skolan klarar sitt kompensatoriska uppdrag när det gäller svenska och moderna språk men lyckas inte fullt ut skapa tillgänglig undervisning för punktskriftsläsande elever i praktiska och estetiska ämnen samt engelska. En tanke är att pedagogerna i skolan behöver ökad kunskap om hur undervisningen och bedömningen av kunskapskrav kan anpassas för elever med synnedsettnings. En annan är att påminna skolhuvudmän att de i enlighet med skollagen och andra författningar har ett långtgående ansvar för att se till att alla elever och barn får det stöd och den stimulans som de behöver.

Annika Risberg

“Jag önskar det kunde vara så mycket bättre”: Assisterande teknik för elever med synnedsättning i åk 1-5

Varför är assisterande teknik och hjälpmedel inte en självklar och ständigt närvarande del av skolvardagen för elever med synnedsättning? Vi vet ju att det är av största vikt för elevernas möjlighet att nå målen för utbildningen. Under tiden för min studie arbetade jag på Specialpedagogiska skolmyndighetens rådgivningsavdelning. Idag arbetar jag på resurscenter syn med huvudsakligt fokus på barn med blindhet. Jag upplevde, när jag besökte skolorna, att många elever tycktes använda hjälpmedel och teknik i ganska liten omfattning under skoldagen trots att de fick kämpa med att ta till sig text och information som var lättillgänglig för de flesta andra i klassen.

Vi vet att skolframgång är en viktig skyddsfaktor och att goda betyg har stor betydelse för elevens möjligheter att göra vägval i livet. Elever med synnedsättning ska självklart ha samma möjlighet till måluppfyllelse och kan därför till och med behöva ett försprång i att kunna hantera digitala verktyg och verktyg för att få samma möjligheter i lärandet som sina fullt seende kamrater. Digital kompetens är en grundläggande demokratifråga och en förutsättning för en likvärdig utbildning och ett aktivt medborgarskap.

Liselott Ljunggren till höger, handledare Kerstin Fellenius till vänster. I mitten syns Niclas Ljungberg som samtidigt la fram sin uppsats om samverkan kring elever med synnedsättning

Inom ramen för mastersprogrammet med syninriktning vid Stockholms universitet fick jag möjlighet att fördjupa mig inom området genom min masteruppsats som blev klar 2019.

Frågorna som var i fokus för undersökningen var:

– Vilka faktorer påverkar om

och hur elever med synnedsättning i skolår 1-5 använder hjälpmedel och digitala verktyg?

– Vilken betydelse har användandet av hjälpmedel och digitala verktyg för elevernas möjlighet att lära tillsammans med andra?

– Vilken betydelse har användandet av hjälpmedel och digitala verktyg för elevens möjlighet att arbeta självständigt i undervisningen?

Genom deltagande observationer i klassrum och intervjuer med 11 pedagoger från fyra skolor undersökte jag hur elever med måttlig synnedsättning i skolår 1-5 använde assisterande teknik, det vill säga hjälpmedel och digitala verktyg, som stöd i lärsituationen. Fokus för studien låg inte på enskilda individer utan på aktiviteterna i klassrummet och hur lärare arbetade med att utveckla sin undervisningspraktik med assisterande teknik.

För alla eller för vissa

I intervjuer och observationer framkom att pedagogerna önskade att de kommit längre med digitalisering generellt, för alla elever. Majoriteten av pedagogerna i studien hade aldrig tidigare undervisat elever med synnedsättning och inte kunnat tillägna sig adekvata kunskaper och färdigheter på området. Ett arbetssätt i enlighet med ”Universal design for all” med olika alternativ att ta till sig och uttrycka sina kunskaper genom assisterande teknik på gruppnivå skulle ge vinster för eleven med synnedsättning och dennes klasskamrater genom att de får erfara att elever har olika behov som möts pedagogiskt med olika strategier. Om fler elever i klassen hade haft dator/surfplatta som ett verktyg i undervisningen och använt sig av de inbyggda tillgänglighetsfunktioner som finns i dessa, att

använda för alla, hade assisterande teknik som stöd i lärandet varit normaliserat. Istället blir eleven ensam användare av såväl digitala verktyg som hjälpmedel vilket kan bidra till känslan att känna sig annorlunda och speciell. Pedagogerna uttrycker samstämmigt att de tror att det hade underlättat om de använt digitala verktyg på gruppnivå eftersom eleverna med synnedsättning också ”vill vara som alla andra”. Dessutom hade det inte blivit ”en extra grej”, som en lärare uttrycker det, om datorer och surfplattor med assisterande teknik var ett naturligt inslag. Exempel på sådana verktyg som alla elever skulle kunna använda är inlästa texter och talsynteser.

Tillgång eller funktion

Eleverna med synnedsättning i denna studie hade god tillgång på digitala verktyg och hjälpmedel och pedagogerna vittnar om att det inte är ekonomi som ligger bakom att en elev med synnedsättning eventuellt inte får tillgång till assisterande teknik. Snarare är det lärarnas osäkerhet kring val av digitala verktyg och hjälpmedel och deras möjlighet att stödja eleven i lärandet med dessa som utgör ett hinder. De känner inte till utbudet och i viss mån inte heller behovet hos eleven om vilka verktyg som skulle kunna möta elevens behov i lärsituationen. I flera klassrum fanns läs-tv men stod i en annan del av rummet eller en anpassad dator med tangentbord i ett grupprum som gjorde att dessa inte användes

särskilt mycket under skoldagen.

Utforska eller färdighetsträna

Den bristande fysiska tillgängligheten vad gäller digitala verktyg på klassnivå kan göra att dessa inte blir ett redskap för lärandet i vardagen. Användandet får inte bara bli en isolerad färdighetsträning utan eleven måste få se vinsterna i klassrummet. Att eleven ser att det är hjälpsamt och att även andra elever använder assisterande teknik höjer motivationen. På den skola där digitala verktyg och hjälpmedel var mest introducerat användes dator av eleven till flera olika ändamål under skoldagen. Fördelen med att introducera ett hjälpmedel tidigt i elevernas skolgång är att det kan vara en tid när hela klassen har en mer lekfull inställning till lärande och det är inget annorlunda att elever prövar och ”leker sig” fram. På egen hand eller tillsammans En förutsättning för ett ändamålsenligt användande av tekniken är att den finns nära till hands. Med adekvata läromedel i datorn och kunskaper i att använda ordbehandlingsprogram/talsyntes skulle eleven ges större möjlighet att interagera i lärandet tillsammans med andra elever. Lärarna i studien hade inte upparbetat arbetssätt där tekniken på ett adekvat sätt stöttade eleven i samverkan med andra elever. När gemensamma texter skulle läsas eller skrivas fick eleven med synnedsättning försöka anpassa sig till kamraternas tempo vilket var svårt eller

omöjligt. Ett annat alternativ var att eleven med synnedsättning fick "sitta med" utan att kunna bidra till aktiviteten på samma villkor som sina kamrater. Elevens autonomi skulle öka om eleven, via tillgång till digitala verktyg och/eller hjälpmedel, själv skulle kunna välja att få texten uppläst via talsyntes eller läsa texten i en läs-tv. Elevens erkännande hos klasskamraterna skulle också kunna öka om kamraterna såg att eleven själv kan ta till sig text och genomföra sina studier utan hjälp av en resursperson.

Stöd i egna organisationen

Rutiner och strukturer för att stödja lärarna i det tekniska handhavandet tycks saknas på flera skolor. Att vara medveten om elevernas behov utan att se de reella möjligheterna att påverka undervisningen i riktning mot en fullt tillgänglig lärmiljö är sannolikt en stressfaktor för redan pressade lärare. En specialpedagog uttrycker att "allt borde kunna vara så mycket bättre" och en lärare uttrycker att "jag borde vara bättre på att möta elevens behov". Att inte kunna möta upp sina egna och andras förväntningar på att skapa en god lärmiljö kan skapa frustration och känsla av otillräcklighet hos pedagogen. Stöd av stat och landsting SPSM erbjuder utbildningen "Att undervisa barn, elever och vuxna som har en synnedsättning". Pedagogerna som deltog i studien hade inte deltagit i denna utbildning. Det finns inga sådana krav. Det finns inte

heller i dagsläget något krav på skolan att söka stöd hos Specialpedagogiska skolmyndigheten och myndigheten har inget uppsökande uppdrag. Studiens resultat visar att det finns stora behov av ett verksamhetsnära expertstöd som kan göra skillnad för elever med synnedsättning. Denna studie påvisar att det krävs förändringar i det nuvarande stödsystemet. Enskilda pedagoger har höga ambitioner att skapa en tillgänglig lärmiljö. För att kunna erbjuda en kvalificerad utbildning för elever med synnedsättning krävs att lärare får stöd. Ett stöd som hjälper dem att tillräta lägga undervisningen för att göra lärandeprocessen så tillgänglig och stimulerande som möjligt för elever med synnedsättning. Ett stöd som hjälper lärarna att integrera assisterande teknik så att den stödjer elever att agera självständigt och att vara en aktiv part i samhandling med kamrater. Ett sådant stöd är svårt att finna inom varje skola då synnedsättning är en sällan förekommande funktionsnedsättning. I en utbyggd och väl fungerande samverkan mellan kommun, stat och region finns förutsättningar att tillsammans skapa en tillgänglig utbildning för elever med synnedsättning. I studien framkom en rad faktorer som tycks främja användandet av assisterande teknik i klassrummen och som sammanfattats nedan:

- Att skolan har en plan för implementering av digitala verktyg/hjälpmiddel på skolnivå och individnivå för elev med

synnedsättning

- Att verktygen är tidsenliga
- Att alla i klassen har och använder assisterande teknik
- Att ha verktygen på sin plats
- Att verktygen fungerar/ är laddade
- Att läraren kan bedöma vilken teknik som behövs
- Att eleven vet i vilka lärsituationer hjälpmedel kan användas
- Att läraren kan använda verktygen
- Att läraren uppmuntrar användandet
- Att eleven kan använda verktygen
- Att elevens placering i klassrummet är noga vald
- Att eleven ser en vinst att använda assisterande teknik
- Att resurspersoner/specialundervisning används ändamålsenligt

Liselott Ljunggren
*specialpedagog och rådgivare på
 Specialpedagogiska skolmyndigheten*

Uppsatsen i sin helhet finns på <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1330726&dsid=8945>

Kort reflektion efter IMC17

Stort tack till IMC-kommittén och Forumvision för en mycket bred och intressant konferens! Vi bjöds på skönsång och vackert pianomusik i samband med välkomsttalet. Sången "Take me to the alley" tillägnades oss alla som känner kallet att arbeta med orientation och förflyttning och det var en välkomnande start på konferensen och gav värme som streamades direkt ut i våra hem från våra skärmar var vi än satt på jordklotet...

Det är en utmaning att få allt att klaffa när det ska anordnas en så stor internationell digital konferens med deltagare från hela världen som befinner sig i olika tidszoner och tekniken ska vara på plats men det fungerade i det hela taget bra. IMC17 hade ett digert program utformat med flertalet parallella sessioner. Det var svårt att välja ur programmet vad som kan vara mest aktuellt och matnyttigt för mig att bli informerad om som jag kan implementera i mitt dagliga arbete som synpedagog på en Syncentral. Jag valde att följa föreläsningar kring temat *The relationship of the human being and the environment*. Vi är inte jättemånga i Sverige som arbetar med orientation och förflyttning och det var spännande och inspirerande att få lyssna på hur man planerar sin undervisning i andra länder och historik över utbildningsprojekt i andra länder.

Huvudföreläsare under konferensen var Stig Larsson, Kamal Lamichayne, Duane Gerschat samt Anne L. Corn.

Stig Larsson från Sverige belyste behovet av att utbilda personer med synnedsättning i teknologi så att plattformen ska bli densamma och ge samma möjligheter i samhällets sociala strukturer oavsett om du är seende eller synskadad.

Kamal Lamichhayne föreläste om just om hur självständigheten vid orientation och förflyttning kan ge möjligheten att studera och därmed få arbete och vara socialt delaktig och inkluderad i utvecklingsländer.

Duane Gerschat från USA var även mottagare av årets Suterko-Cory pris. Han gav en mycket intressant föreläsning om sitt mångåriga arbete med blinda personer som har återfått lite synförmåga på artificiell väg. Dessa personer har nu "ultra low-vision", det vill säga möjlighet att se både kontraster och rörelse även om synskärpan är mycket låg och synfältet centralt maximalt är 20 grader. Ljusperceptionen sker via ett implantat i näthinnan. Ljusets elektromagnetiska strålning registreras från en huvudburen glasögonsenhet, in genom ögats bindehinna och vidare till ett chip i näthinnan. Ljusets olika våglängder leds vidare in i hjärnans synbanor där ljuset sedan tolkas i synbarken. Personens syntolkning är lite fördröjd

men fungerar. Titta på Argus II Retinal Prosthesis System om du är intresserad av att veta hur det fungerar!

<https://second sight.com/discover-argus/#>

Majoriteten av personer med ultra low vision via Argus II upplever det väldigt positivt att ha fått någon grad av ledsyn åter efter att ha varit helt blinda. Med stöd av möjligheten av att åter kunna se kontraster har dr. Gerschat tränat personerna med artificiell syn i projektet Second Sight hur deras synförmåga kan användas för att undvika hinder, korsa en gata och eller följa ledstråk med stöd av kontraster.

Anne L. Corn från USA poängterade i sin föreläsning att det är viktigt att själv komma på sina egna möjligheter att förflytta sig när man inte kan ta körkort. Hon tipsade om sin nya bok som riktar sig till tonåringar och unga vuxna som kan användas när man behöver finna sina egna strategier och vilka andra fordon som kan vara ett alternativ för att kunna förflytta sig självständigt utan att själv köra bil. Anne rekommenderade även att man kan använda sig av hennes bok som diskussionsunderlag i grupp.

Boken heter: "Finding Wheels: Building Strategies for Building Independent Travel Skills" >>>>>

Det som framstår tydligt efter konferensen för mig är att framtiden är redan här vad gäller artificiell intelligens, augmented reality och immersive reality. Det gäller att hänga med i utvecklingen! Även om man som synpedagog inte kan vara uppdaterad om alla appar som finns och hur de fungerar när någon efterfrågar dem är det en stor fördel att känna till några som finns och även börja prova dem tillsammans med personer som vill utforska möjligheterna. Vi som arbetar inom synrehabiliteringen är skyldiga att våga prova ny teknik tillsammans

med de personer som efterfrågar den och våga berätta när vi inte vet exakt hur de fungerar men gärna vill prova tillsammans för nu går det fort i utvecklingen! Som tur är! Ny teknik ger mer än någonsin större möjligheter till trygghet och självständighet.

Prova vid ditt nästa tränings-tillfälle och var inte orolig om du själv inte vet hur olika appar fungerar. Provar du dig fram tillsammans med den som efterfrågar dem om de är användbara eller inte får man veta det ganska snart. Gemensamt med experten som ska använda sig av tekniken lär du dig. Inget kan

dock ersätta grundutbildningen som du ger när en person med synnedsättning eller blindhet ska kunna orientera sig självständigt och förflytta sig på ett säkert sätt. Tiden och träningen som behövs för att få käpptekniken att sätta sig i muskelminnet och lära sig använda sina övriga sinnen som stöd är något som mognar fram under tid. Utan den kunskapen och tryggheten först ger inte ny teknik någon självständig förflyttning hur avancerad den än är.

Anna Mira Osmani
Synpedagog, Syncentralen Uppsala

Digital temadag om dövblindhet för dig som arbetar med synrehabilitering

Syn och hörsel är våra viktigaste sinnen. Vi använder dem för att ta till oss information, leva självständigt och utveckla och upprätthålla relationer till andra. När det ena sinnet inte fungerar kompenserar vi med det andra. Det blir svårt eller omöjligt om båda är nedsatta. Därför ses dövblindhet som ett eget funktionshinder.

I november arrangerar Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor (Nkcdb) en temadag för dig som arbetar med synrehabilitering, oavsett om du är synpedagog, optiker, arbetsterapeut eller kurator. Programmet tar utgångspunkt i vad som blir annorlunda vid de tillfällen du möter personer

som även har en hörselnedsättning. Nkcdb:s mål är att ge inblick i:

- varför en förändrad syn påverkar möjligheten att höra vad andra säger
- hur belysning och optiska hjälpmedel kan förbättra möjligheten att förstå tal
- hur hörhjälpmedel kan göra det möjligt att använda talande synhjälpmedel
- hur dövblindtolkning fungerar
- hur träning i förflyttning kan behöva anpassas utifrån hörsel förutsättningarna
- behovet av synhjälpmedel för att kunna hantera förskrivna hörhjälpmedel
- vilket stöd Nationellt kun-

skapscenter för dövblindfrågor kan erbjuda

Temadagen är gratis och kommer att sändas digitalt via Zoom, tisdagen den 9 november. Programmet startar kl 10 och avslutas kl 16:30. De deltagare som vill mingla vidare med föreläsare och andra deltagare kan mingla digitalt direkt efter avslutningen.

Besök gärna Nkcdb:s webbplats för mer information om programmet. Där kan du även anmäla dig till temadagen.
<https://nkcdb.se/temadag-synrehabilitering-vid-dovblindhet/>

Läskamera i taket

Magnilink AIR är en produktfamilj av trådlösa läskameror – modell Uno t.h; en Duo-modell med två fokus finns också.

MagniLink AIR vänder sig främst till skolor och arbetsplatser och produktfamiljen består av flera olika kameror, både trådlösa och trådbunda.

Kamerorna är motoriserade och ansluts och styrs via LVI's mjukvara MagniLink PCViewer eller MagniLink MacViewer till ens egen dator.

Flera varianter är avsedda för montering i tak vilket möjliggör ett rent skrivbord utan en massa platskrävande utrustning utöver datorn.

Mer information finns på <https://lvi.se/catalog/groups/magnilink-air>

Insyns webinarier om Jaws

För syncentralspersonal och användare

1 nov 14.30: Inställningar
3 nov 19.00: inställningar
6 dec 14.30: Nyheter

Anmälan till jaws@freedomscientific.se

Digital workshop om punktteknik m.m.

Föreningen För Synrehabilitering, FFS, och Forum Vision digital workshop tisdag 26 oktober kl. 13.00 – 15.00. För medlemmar

Programinnehåll:

–Teknik och punktskrift, föreläsare är Claudio Quitral och Lena Nisula Wester från SRF.

Lena Nisula Wester kommer bland annat att berätta om SRF:s nybörjarkurser i punktskrift, SRF:s utbildningsmaterial och broschyrer samt om

varför det är så viktigt att lära sig punktskrift – att det inte är ett utdöende skriftspråk.

Claudio Quitral berättar om egna erfarenheter och varför punktskriften är viktig vid arbete och studier och visar SRF:s hemsida www.punktskolan.se, samt visar några olika digitala produkter från olika leverantörer samt Punktskrift på skärm i IOS enheter.

– PolarPrint visar handhållna kameror från Humanware, Explore 5, 8 & 12

Hållbara och lättanvända produkter som underlättar vardagen för synskadade!

LOOKY Book Pro

LOOKY Book Pro erbjuder en 12,5-tums pekskärm i full HD och flera kameror som passar alla situationer.

Allt i en lätt, vikbar, extremt bärbar enhet, komplett med ett attraktivt skyddande väska.

Huvudspecifikationer

- Vikbar design för enkel användning och transport
- 13 megapixel Ultra HD 4K-kamera med autofokus
- Fullständig A4 OCR- och text-till-tal-funktion
- 1 – 60 x förstoring
- upp till 18 x avståndsförstoring (på 5m avstånd)
- upp till 5 timmars kontinuerlig användningstid
- 2400 gram (med batteri)

XLPrint Braille tangentbord

Snyggt, slimmigt tangentbord med Taktill 8 punkters braille märkning av tangenterna. Detta tangentbord hjälper gravt synskadade att skriva, hitta och navigera på ett tangentbord i punktskrift. Det kan också hjälpa användare lära sig punktskrift snabbare.

Sandsborgsvägen 55, 122 88 ENSKEDE
Tel: 010-455 04 00
E-post: info@insyn.se www.insyn.se

Synhjälpmedel – ingen hälsorisk

Synskadades Riksförbund vill att hjälpmedel för synskadade, såsom punktskriftsklockor, vita käppar och förstoringshjälpmedel, inte ska omfattas av EU:s nya regelverk om medicintekniska produkter (MDR).

Flera regioner, bland annat region Skåne, kräver nu att alla hjälpmedel som upphandlas har en CE-märkning. Den intygar att de uppfyller kraven i det nya regelverket.

Nästan alla hjälpmedel för synskadade har som syfte att förenkla eller göra vanliga aktiviteter i vardagen möjliga.

Vi anser således att sådana hjälpmedel ska ses som just vardagshjälpmedel. De har inte någon medicinsk användning eller koppling och kan inte förknippas med några patientrisker. En punktskriftklocka till exempel är inte mer hälsofarlig än en klocka som inte har punktskrift.

Det finns heller ingenting som hindrar regioner från att förskriva icke-medicintekniska produkter som hjälpmedel (jämför Vårdanalys rapport Med varierande funktion Rapport 2020:6).

Konsekvenser av en CE-märkning

Om synhjälpmedel, som inte är direkt hälsorelaterade, måste få en CE-märkning innebär det mycket stora och negativa konsekvenser för personer som har nedsatt synförmåga eller som inte ser alls.

Många hjälpmedel som är nödvändiga för att klara utbildning och vardagsliv för synskadade tillverkas av små företag runt om i världen. Dessa företag har varken kompetens eller resurser att klara de stränga krav som MDR ställer på medicintekniska produkter. Då det inte finns vanliga kommersiella försäljningskanaler för dessa produkter kommer många av dem att försvinna helt från marknaden. Om vissa av dem trots allt skulle klara att genomgå CE-märkningsprocessen tror vi att de riskerar att bli väsentligt dyrare eftersom certifieringskostnaderna blir stora för varje enskild produkt och produktserierna är små.

Konsekvenserna om krav på CE-märkning ställs blir således att utbudet av hjälpmedel och potentiella leverantörer kraftigt minskar. Priserna för de hjälpmedel som blir kvar kommer sannolikt att öka väsentligt. Med relativt fasta hjälpmedelsbudgetar i regionerna innebär det att färre synskadade kan få de hjälpmedel de behöver. Risk finns också för att hjälpmedelsavgifter införs eller höjs.

Följderna för synskadade är med andra ord mycket negativa, särskilt med tanke på att många i gruppen redan idag har en ansträngd ekonomi.

Vår ståndpunkt är:

– Krav på CE-märkning enligt

regelverket om medicintekniska produkter ska generellt sett inte ställas vid upphandling av vanligt förekommande hjälpmedel för synskadade, som inte har en uppenbart medicinsk eller hälsorelaterad användning.

– Hjälpmedel för synskadade som inte är hälsorelaterade bör upphandlas i särskild ordning, skilt från produkter som omfattas av MDR. Kvalitetskrav kan då istället ställas enligt andra EU-förordningar. Om nödvändigt bör särskilda kategorier för sådana hjälpmedel definieras hos regionerna.

– Däremot ska sådana produkter som normalt är medicintekniska produkter också vara det om de har en anpassning för att kunna användas av personer med synnedsättning. Exempelvis är blodsockermätare och febertermometrar medicintekniska produkter. Alltså ska talande motsvarigheter som förskrivs som hjälpmedel för synskadade givetvis också uppfylla kraven för medicintekniska produkter.

Synskadades Riksförbund diskuterar gärna dessa frågor vidare med alla intresserade. Kontakta gärna handläggaren Henrik Götesson, telefon 08-39 91 49, e-post: henrik.gotesson@srf.nu.

Henrik Götesson
Intressepolitisk handläggare,
Synskadades Riksförbund

Ska ögonmedicinare ta över rehabkonferenserna?

Vid det senaste Vision 2017 i Haag kom det många intresserade praktiker och forskare inom utbildning och rehabilitering. Förra året och i år ställdes mötena i Dublin in av kända skäl. Men den 12 juli arrangerade ISLRR ett endagsmöte via Zoom och där fanns många kollegor med på nätet med sina namn.

Det som konfunderade mig var att de som pratade var två professorer/ögonläkare och optometrist från Kanada. Men ingen av dem representerar det jag kallar specialpedagogik eller habilitering/rehabilitering, trots att arrangören heter ISLRR, International Society for Research and Rehabilitation.

Jag skickade in ett påpekande till deltagarna och arrangören om att detta var samma sak som hände i Göteborg 2002, att professor Berndt Ehinger och professor Allan Bird fick hålla inledningsanförandena, två etablerade forskare inom glaukom och retina, men som har små erfarenheter och ännu mindre kunskaper om just rehabilitering. De två engelska forskarna vid mötet den 12 juli i år var mycket avancerade inom området ”behandling med anti-VRG vid våt makuladegeneration” med Eyelea och andra framtida preparat. Men när patienten går hem efter en eller tio injektioner (som säkert kostar tusentals

kronor styck) då kan synskärpan vara runt 0,2 till 0,4. Det är då rehabiliteringen startar, man ska prova ut både kompenserande och optiska hjälpmedel, lära sig läsa nära och orientera i olika ljusmiljöer. Min bild är att förlusten av synskärpa från 1.0 till 0,2 kan vara nog så besvärlig.

Anledningen till att ISLRR bildades var just den att den medicinska forskningen skulle ha sitt eget forskningsfält och sin egen miljö för utbyte av studier, erfarenheter och samarbete men att rehabiliteringen är en annan sak som inte får eller vill kvävas av just den kompetens som är så omfattande som den oftalmologiska, även om den också har långt att vandra.

Det har ju bara funnits ögonläkare av rang i drygt 100 år. Men ännu kortare liv har rehabiliteringen, särskilt synrehabiliteringen, och de syncentraler som är kvar inom ögonklinikerna vet vad jag talar om. Behövs det dyra mediciner, då finns dom där. Behöver man tillföra hjälpmedelslistan, då är det nog så besvärligt.

Eller vad tycker du? Ska ISLRR och FFS fortsätta jobba med rehabilitering och utveckla den eller hamna bland ögonsjukdomarnas behandling?

Nu kommer styrelsen för ISLRR ta upp ärendet vid sitt nästa möte, och många av kol-

legorna håller med om mina tankar. Vad tänker du?

Krister Inde
krister@inde.nu

MagniLink AIR

Nytt, flexibelt läskamerasystem med trådlös överföring

Helt nya MagniLink AIR är en hel familj av läskamerasystem och tillbehör som ger tillgång till mängder av användbara funktioner som underlättar vardagen och skapar nya möjligheter för elever och andra med nedsatt syn. Bilden från upp till tre olika kameror kan samtidigt visas på bildskärmen i valfri förstoring och ge användaren full kontroll och delaktighet.

Läs om alla möjligheter med MagniLink AIR på www.lvi.se eller skanna QR-koden nedan.

Kalender

2021

26 okt

Webbinarium om punktskriftsteknik

www.ffss.se

9 nov

Digital temadag om dövblindhet

<https://nkcdb.se/temadag-synrehabilitering-vid-dovblindhet/>

18 nov

Digital studiedag om punktskriftspedagogik

<https://www.mtm.se/om-oss/kalender/studiedag-18-november-2021/>

2022

sommaren

Tenth ICEVI-Europe conference, Cluj Romänien

<http://www.icevi-europe.org/calendar.php>

5-8 juli

The 13th International Low Vision Conference, Dublin

<https://vision2022dublin.com/>

7-9 sept

Nordisk kongress synpedagogik/FFS, Billund DK

www.nordisksynkongress.com

2023

22-26 maj

IMC18, någonstans i Polen

www.nordisksynkongress.com
<https://imc18poland.com/>

Ett program som du själv kan komplettera finns på www.ffss.se/konferenser

Ett internationellt ögonhälsoprogram finns på <https://www.conferenceseries.com/eye-health.php>